
СІЛЬЧУК О.В.,
аспірант,
Полтавський національний
університет імені В.Г.Короленка,
викладач англійської мови,
Полтавська державна
аграрна академія,
м. Полтава

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ДОСЛІДНИКІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

Стаття присвячена проблемі формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю через висвітлення досліджень у сучасній педагогічній науці. Формування культури ділового спілкування розглядається як складова частина професійної освіти.

Ключові слова: професійна освіта, формування культури ділового спілкування, інженер-дослідник аграрного профілю.

Статья посвящена проблеме формирования культуры делового общения будущих инженеров-исследователей аграрного профиля через освещение исследований в современной педагогической науке. Формирование культуры делового общения рассматривается как составная часть профессионального образования.

Ключевые слова: профессиональное образование, формирование культуры делового общения, инженер-исследователь аграрного профиля.

The paper deals with the problems of business communication culture of future agrarian engineer-researchers. The analysis of modern pedagogical study is highlighted in the paper. The formation of business communication culture is considered as a component of professional education.

Key words: professional education, formation of business communication culture, agrarian engineer-researcher.

Традиційно професію інженера-дослідника аграрного профілю відносять до систем «Людина – техніка» та «Людина – природа» [5], оскільки вона передбачає реалізацію таких первинних посад в секції «Сільське господарство, тваринництво та лісове господарство»: науковий співробітник, інженер-дослідник із механізації сільського господарства, консультант (у певній галузі інженерної справи), інженер-технолог (механіка), інженер-конструктор (механіка). Кваліфікованих фахівців групи «Людина – техніка» відрізняє постійна технічна спостережливість, підвищений інтерес до техніки, творче мислення. Для цієї групи професій першочергове значення мають функції зорового, слухового, вібраційного сприймання. Головний предмет праці – технічні об'єкти (машини, механізми), матеріали, види енергії. Професії групи «Людина – природа», предметом праці яких є жива і нежива природа, вимагають від працівників глибоких і тонких знань особливостей розвитку рослин або тварин (живих організмів) і водночас уміння керувати сучасною технікою.

Звичайно, праця інженера-дослідника аграрного профілю спрямована по суті і на техніку й на природу, але все-таки ведучий предмет професійної уваги – область технічних об'єктів й їхніх властивостей.

Проте сьогодні існує думка [1], відповідно до якої направлення діяльності багатьох фахівців аграрного сектору, інженерів-дослідників аграрного профілю зокрема, швидко змінюється, частково входячи до групи «Людина – людина». Успішність діяльності інженера-дослідника аграрного профілю залежить не тільки від знань у тій чи іншій галузі науки і техніки, а й від уміння взаємодіяти з людьми. Сучасний інженер-дослідник аграрного профілю повинен виконувати і безліч інших функцій – управління, менеджменту, маркетингу, суттєвим складником яких є ділове спілкування.

Як бачимо, коло завдань та

обов'язків, які мають виконувати майбутні інженери-дослідники аграрного профілю значно розширилося, що вимагає перегляду підходів до фахової підготовки в аграрних ВНЗ. Як зазначалося раніше, ми повинні враховувати той факт, що майбутні інженери-дослідники аграрного профілю мають справу не тільки з технічними об'єктами, живою і неживою природою, а й з людьми, які працюють аграрному секторі, діловими партнерами тощо. Тому одним з найперспективніших напрямів підвищення рівня професійної підготовки майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю ми вбачаємо у формуванні культури ділового спілкування.

Актуальність вибраної нами теми зумовлена необхідністю підвищення рівня фахової підготовки майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю та потребою у висококваліфікованих професіоналах з глибоким розумінням своїх обов'язків та високим рівнем загальної культури, зокрема, культури ділового спілкування.

З огляду на те, що проблема формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю не знайшла належного наукового обґрунтування, вважаємо за доцільне висвітлити дослідження, у яких вивчаються різні аспекти формування культури професійного та ділового спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів в системі їхньої професійної підготовки.

В дисертаційних дослідженнях з педагогіки розглядалися питання професійного спілкування майбутніх фахівців аграрної сфери виробництва – С. М. Амеліна, Л. В. Барановська, Г. Д. Берегова, В. О. Михайлюк, формування комунікативних умінь майбутніх аграрників – В. А. Кручек, З. І. Дзюбата, формування їх професійно-термінологічної компетентності – Л. В. Вікторова. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва досліджував

В. М. Манько. Проблему іншомовного професійного спілкування майбутніх аграрників розглядали М. М. Берулава, О. Я. Данилюк, Ю. А. Дік, І. М. Козловська І. В. Ляшенко, Ю. О. Ніколаєнко, А. Д. Пінський, В. К. Сидоренко Н. М. Тимошук, В. В. Усанов.

Численні визначення, що з'являються в психолого-педагогічних працях та літературних джерелах наприкінці ХХ століття, найчастіше трактують поняття «культура ділового спілкування» як складову частину загальної культури фахівця, високий рівень уміння спілкуватися в діловому світі, певну «якість» спілкування, уміння створити сприятливу атмосферу ділової розмови (О. А. Баєва, В. Г. Воронкова, М. С. Дороніна, Ф. О. Кузін, М. І. Пентиліук, Г. Л. Чайка, Т. К. Чмут та інші). Поряд із поняттям «культура ділового спілкування» в наукових працях часто зустрічаються поняття близькі за значенням: «культура професійного спілкування», «професійно-орієнтована культура поведінки», «етика професійного спілкування» та інші.

Отже, звернемося до науково-педагогічних напрацювань, у яких вивчаються різні аспекти специфіки культури професійного та ділового спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів.

Так, досліджуючи питання формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів, С. М. Амеліна уточнює дефініцію «культура професійного спілкування аграріїв» як систему комунікативних норм, знань, умінь і цінностей, яка реалізується у процесі міжсуб'єктної взаємодії фахівців і є фактором, що супроводжує їхню професійну діяльність у виробничій сфері й зумовлює її фахово-комунікативну спрямованість. На основі аналізу феномену культури професійного спілкування як інтегративного явища автор визначає шість компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, морально-духовний, емо-

ційно-почуттєвий, операційно-діяльнісний, мовно-мовленнєвий. Особливо важливим для нашого дослідження є висновок С. М. Амеліної про те, що культура професійного спілкування – один із найважливіших складників професійної культури фахівця-аграрія, який забезпечує його конкурентоспроможність на сучасному та майбутньому ринку праці, дозволяє вирішувати виробничі проблеми, спираючись на уміння спілкуватися і співпрацювати з різними людьми. [1]

Привертає уваги дослідження Г. Д. Берегової, в якому відкривається ще один аспект специфіки культури професійного мовлення студентів-аграріїв: проблема культури мовлення в діалектному середовищі. Ми погоджуємося з думкою автора про те, що перед аграрною вищою школою стоїть завдання підготувати висококваліфікованих фахівців, які «вільно володіють професійним мовленням: послугуються офіційно-діловим, науковим та розмовним стилями з урахуванням територіальних діалектів; мають чітке уявлення про терміни та раціональне їх використання у професійному мовленні поряд з їх діалектними відповідниками; уміють висловлюватися на професійну тему, уникаючи змішаних і соціальних діалектизмів; мають навички культури професійного спілкування» [3, с.5].

Вирішенню проблеми формування культури ділового мовлення аграріїв присвячена дисертація В. О. Михайлюк, яка розглядає ділове мовлення як підвид професійного мовлення. Як зазначає автор, визначальними у розкритті поняття «культура ділового мовлення» є три основних значення: суб'єктивне, об'єктивне, гносеологічне, за якими культура ділового мовлення розглядається як сукупність знань, умінь і навичок усного і писемного мовлення; як система властивостей, ознак, функцій ділового мовлення; як галузь лінгвістичних знань про систему комунікативних якостей ділового мовлення, вчення про його культуру.

В. О. Михайлюк виділяє такі напрями формування культури ділового мовлення аграріїв: оволодіння системою теоретичних знань сучасної лінгвістичної науки; формування вмінь і навичок, необхідних студентам для роботи з документацією, її оформленням і вмінням використанням у професійній роботі; удосконалення мовленнєвих якостей у процесі ділового спілкування; вироблення лінгвометодичних умінь роботи з лексичним, граматичним, стилістичним матеріалом відповідно до вимог практичного курсу [9].

Зростання кількості дисертаційних досліджень у сфері вищої аграрної школи, що присвячені окремим питанням професійного спілкування, унаочнює актуальність досліджуваної проблеми. Так, Л. В. Барановська, досліджуючи проблему професійного спілкування майбутніх аграріїв, стверджує, що фахове спілкування є обов'язковою складовою професійної діяльності майбутніх працівників сільськогосподарської галузі, засобом удосконалення професійної майстерності. Однак, автор констатує, що поза увагою вчених залишились питання навчання фахового спілкування студентів вищих аграрних закладів освіти, які потребують нагального вирішення, що також зумовлюється суперечностями, виявленими у вищій аграрній освіті, між потребою у формуванні мовної особистості з досконалим рівнем фахової комунікативної культури та недостатнім рівнем сформованості професійних мовленнєво-комунікативних умінь і навичок випускника вищого аграрного навчального закладу [2].

Подібну точку зору висловлює З. І. Дзюбата зауважуючи, що професіограма сучасного фахівця аграрника вказує на необхідність володіння ним конкурентно-спроможності на ринку праці, ефективного виконання своїх функцій, адаптації до умов та вимог сучасного виробництва та подолання можливих професійних труднощів у майбутньому. Дослідниця наголошує

на тому, що працюючи з іншомовними партнерами, документацією та професійною літературою іноземними та українською мовами, майбутнім аграрникам потрібно уміти точно та зрозуміло передати, ідентифікувати та використати поняття рідною мовою та навпаки. З метою формування таких умінь необхідно не лише знати базову термінологію аграрної сфери рідною та іноземними мовами, а також уміти аналізувати поняття, визначені термінами, тренувати переклад термінів, які не мають постійного еквіваленту перекладу, мовних паралелей. [4].

Отже, процес підготовки майбутніх аграріїв повинен скеровуватись на досягнення високої фахової майстерності, високого рівня загальної та професійно-ділової культури. Так, дослідниця І. В. Ляшенко розглядає міжнародне співробітництво як важливий напрям діяльності вищих аграрних навчальних закладів. Дослідниця наголошує на тому, що «сьогодення вимагає від студентів, які беруть участь в інтеграційних процесах, не лише належної мовної підготовки, а й знання культури інших країн, зокрема суспільних норм, достатніх соціокультурних фонових знань, національних усвідомлень, умінь пристосовуватися до нового середовища з тим, щоб досягти успіху в реалізації фахових програм, формування соціально важливої спрямованості особистості студента, визначення життєвих орієнтирів, виховання любові до своєї Вітчизни і гордості за країну». З чим ми повністю погоджуємося [7, с.3].

Висвітлюючи питання підготовки студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі, Ю. О. Ніколаєнко визначила професійне спілкування в іншомовному середовищі як «процес взаємодії фахівців, викликаний потребами їхньої спільної професійної діяльності, що відбувається у такому лінгвокультурному соціумі, де основним засобом спілкування є нерідна хоча б для одного з комунікантів мова»

[10, с.70]. В аспекті дослідження нашої проблеми заслуговує уваги порівняльний аналіз сутності та структури професійного і ділового спілкування. Ю. О. Ніколаєнко встановила, що ці поняття співвідносяться як часткове і загальне. На думку науковця, ділове спілкування характеризує загальні закономірності організації спільної діяльності працівників будь-якої сфери, а професійне спілкування відображає особливості взаємодії, зумовлені конкретною професійною діяльністю [10].

Проблему формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів досліджувала В. А. Кручек, яка стверджує, що «спілкування і зокрема комунікативні уміння, що його забезпечують, є суттєвим засобом здійснення будь-якої професійної діяльності, в тому числі фахової діяльності аграрника» [6, с.1]. Особливої уваги заслуговує розроблена автором педагогічна технологія формування комунікативних умінь студентів аграрних ВНЗ у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яка спрямована на побудову комунікативно спрямованого спілкування, суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу [6, с.11]. Однак, на думку дослідниці, суттєвим недоліком сучасної системи аграрної освіти є те, що вона не забезпечує необхідного рівня комунікативної компетентності студентів, які отримують професійні знання під час вивчення навчальних дисциплін, розвивають професійні уміння під час проходження виробничих практик, а оволодіння нормами професійного спілкування відбувається стихійно.

Слушним є зауваження В. М. Манька, який вивчав теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва, проте, що молоді спеціалісти володіють знаннями сучасної техніки і технології, але вони недостатньо підготовлені до реальної практичної діяльності, зокрема, не мають досвіду встановлення ділових стосунків і не можуть забезпечити плідну роботу та взаємодію у колективі [8].

Проведене дослідження дозволяє нам стверджувати, що формування культури ділового спілкування майбутніх аграріїв, зокрема, майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю, стає одним з найперспективніших напрямів підвищення рівня їхньої професійної підготовки. Доведено, що культура ділового спілкування – невід'ємний складник професіоналізму майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю.

Таким чином, проблема формування культури професійно-ділового спілкування майбутніх аграріїв досліджується в різних її аспектах (теоретико-методологічні засади). Проте змушені констатувати, що питання формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю не достатньо досліджено в педагогічно-науковій літературі. Тому пошуки напрямів формування культури ділового спілкування в системі фахової підготовки майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю стануть перспективою подальших розвідок автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Амеліна С. М. *Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»* / Світлана Миколаївна Амеліна. – Харків, 2008. – 40 с.

2. Барановська Л. В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного закладу освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Барановська. – К., 2005. – 43 с.
3. Берегова Г. Д. Формування культури мовлення студентів-аграрників в умовах нижньонаддніпрянських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і та методика навчання (української мови)» / Г. Д. Берегова. – Херсон, 2003. – 18 с.
4. Дзюбата З. І. Формування комунікативних умінь майбутніх аграрників у процесі інтеграції навчальних дисциплін: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Дзюбата Зоряна Ігорівна. – Тернопіль, 2012. – 245 с.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М. : Издательский центр «Академия», 2004 – 304 с.
6. Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. А. Кручек. – К., 2004. – 19 с.
7. Ляшенко І. В. Формування готовності майбутніх аграріїв до реалізації міжнародних фахових програм: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Ляшенко Ірина Володимирівна. – К., 2007. – 299с.
8. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. М. Манько. – Тернопіль, 2005. – 40 с.
9. Михайлюк В. О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу (на матеріалі спеціальностей «Облік і аудит» та «Менеджмент організацій») : автореф. дис. на здобуття наук. ступня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (української мови)» / В. О. Михайлюк. – К., 1999. – 28 с.
10. Ніколаєнко Ю. О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іноземному середовищі: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Ніколаєнко Юлія Олександрівна. – К., 2009 – 260 с.